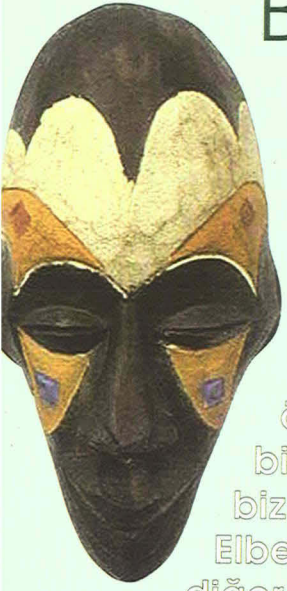

Başımızda Farklı Yüzler

Maske

Yüzünüzün ne kadar önemli olduğunu biliyor musunuz? Bizi biz kılan yüzümüzdür. Elbette bedenimizin diğer parçalarından daha iyi tanımlar, daha iyi yansıtır bizi. Başka organlarımızı; sözgelimizi ellerimizi, ayaklarımızı gizlediğimizde kim olduğumuz anlaşılır yine de. Oysa kim

olduğumuzun bilinmesini istemiyorsak saklamamız gereken ilk şey yine yüzümüzdür. Yani kılık değiştirmek istediğimizde kimsenin gerçek yüzümüzü görmemesi ya da algılayamaması gerekir. Yüzümüzü saklamanın ve değiştirmenin en kolay yoluysa yüzümüze maske takmaktır.

İnsanlar neden maske takar?
Bilmem bunu hiç düşündünüz mü?
Nedeni ne olursa olsun maske
takmış biri çok ilginç gelir bize.
Bunun nedeni belki de gerçek
yüzünü merak etmemizdir. Kimbilir
nasıl bir yüz gizlenmiştir maskenin
arkasında? Maskeler size surat asarken
maskeyi takan kişi belki de gülüyordur bize.

Günümüzde maskeler çoğunlukla eğlenmek ya da kimi iş dallarında yüzü korumak için kullanılıyor. Oysa yakın zamana değin maske takmanın töresel bir anlamı vardı. Geçmişten, yüzyıllar öncesinden gelen bir anlam bu. İnsanlar doğal ya da doğaüstü olduğunu düşündükleri canlıları simgelemek için maskeler yapmışlardı. Bu maskeyi takan kişiler açıklayamadıkları güçlerden bu yolla kurtulmayı amaçlıyordu. İnsanoğlu bilinmeyenden korkmuştur yüzyıllar boyunca. Korkusunu da maskelerin arkasına sığınarak bastırmaya çalışmıştır bir anlamda.

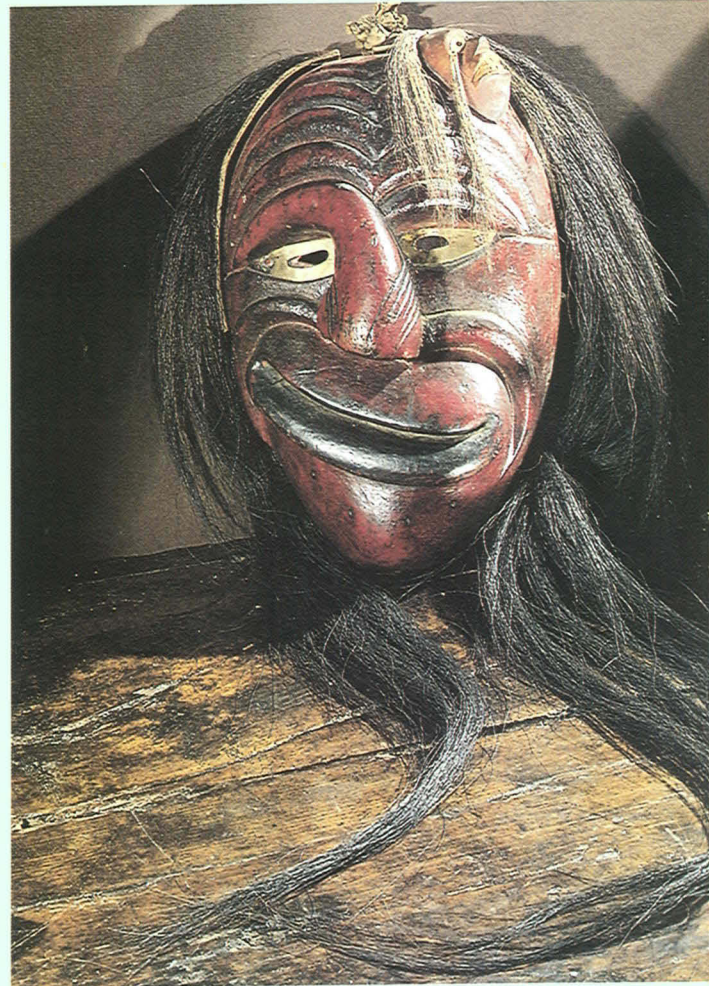
Maskeler neredeyse taş devrinden beri kullanılıyor. Maskelere çoğunlukla insan ya da hayvan yüzleri örnek alınır. Batı kültüründe ünlü kişileri anımsatan portreler de kullanılmıştır. İkel kabilelerdeyse maskeler, doğaüstü varlıkları, takanın atalarını ya da ruhları simgeliyordu. Bu nedenle törenlerde maske takmak, bu varlıklarla ilişki kurmanın bir yolu olarak görülüyordu.

Maskelerin anlamı maskeyi takanın simgelediği kişiden ya da şeyden kaynaklanıyordu. Sözelimi ejderha maskesi takan birisi, ejderhanın temsilcisi olduğunu düşünüyordu. Bu yolla ejderha gücüne sahip olmayı istiyordu. Ya da kötü ruhların ejderhadan korktuğunu düşünerek takmıştı maskeyi. Onun ejderha olduğunu düşünen kötüler asla yanına yaklaşmayacak, maskeyi takan kişi de böylece güvenli bir şekilde yaşamını sürdürecekti. Bu tür maskeler aslında bir tür alalama (kamuflej) görevini görüyor. Kılık değiştirmenin en kolay yolu olduğu için sıkça başvuruluyormuş bir zamanlar. Doğada da benzer kılık değiştirmelere rastlamak olası. Birçok hayvan yırtıcı, korkunç ya da zehirli hayvanların görünüşünü taklit ederek, bir anlamda yüzlerine onların maskesini geçirerek düşmanlarından korunma yoluna başvuruyor.

Geçmişte kabilelerin şamanları, büyücüleri hastalıkları iyi etmek için yaptıkları törenlerde maske takardı. O zamanın inançlarına göre

hastalıklara kötü ruhlar neden olurdu. Hastanın içine giren kötü ruhu kovmak için şaman, bir törenle maskesini takar ve maskenin simgelediği iyi güçlerin yardımına başvururdu. Bu törenler yalnızca hastaları iyileştirmek için yapılmazdı.

Sözelimi avdan önce de bu tür törenler düzenlenirdi. Avlanacak hayvanın maskesini takan insanlar simgesel olarak öldürülür, böylece avın yalnızca bedeni değil ruhu da avlanmış olurdu. Güney Amerika yerlileri gücün simgesi olarak gördükleri jaguarın maskesini takarlardı. Böylece bu hayvanın gücünü elde ettiklerini düşünürlerdi. Eski Yunan'da önceleri şenliklerde kullanılan maskeler, az zaman sonra bir tiyatro aracı oldu. Bundan kısa bir süre sonra da tiyatronun simgesi haline geldi. Bazı oyunlarda sesi yükseltmesi için çok büyük ağızlı maskeler kullanılıyordu. Her oyuncunun oynadığı role göre (kahraman, kral, rahip...) ayrı ve belirli bir maske kullanılıyordu. Böylece az sayıda oyuncu, üzerlerindeki kostümü ve maskeyi değiştirerek hemen farklı bir role bürünebiliyor, oyunu daha renkli bir hale getiriyordu. Eski Yunan tiyatrosunda 28'i trajedilerde kullanılmak üzere 76 değişik maske

Batıda günümüzde hâlâ kutlanan karnavallarda, şenliklerde insanların kıyafetlerini değiştirip maske takarak eğlendiğini görüyoruz. Bu kutlamalar, bir bakıma eskinin günümüzde de varlığını koruyan kalıntılarıdır. Bu şenliklerde takılan maskeler de geçmiş dönemlerde yaşamsal, dinsel özellikler taşıyorlardı. Sonradan bu maskeler simgeledikleri değerlerden arındılar ve birer eğlence nesnesine dönüştüler. Eski

kullanıldığı saptanmış. Japonya, Hindistan, Sri Lanka, Endonezya gibi ülkelerin oluşturduğu doğu tiyatrosunda maske geleneği hâlâ yaşıyor. Tiyatro oyunlarını izlemeye gelen seyirciler zaman zaman parlak renkli, değişik biçimli dev maskelerin geçidine tanık oluyorlar. Avrupa'daysa ilk çağlardan sonra bırakılan maskeler tiyatroya İtalyan sanatçılar yoluyla dönmüştü. Geleneksel İtalyan tiyatrosu Commedia dell'Arte oyuncular, Pantalone, Pulcinella gibi karakterleri maskeler ya da yarım maskeler aracılığıyla sunarlardı. Bu gelenek sonraları İtalyan güldürüsünün ortadan kalkmasıyla sönmüştür.

Günümüzde maskeler geçmiştekinden farklı anlamlarda takılıyor. Tiyatro oyunlarında ya da gösterilerde kullanılan maskeler var. Bunları takmanın amacı artık eskisi gibi düşlemsel (fantastik) bir amaç taşıyor. Maskeyi takan kişi, oynadığı rol gereği büründüğü karakteri daha iyi anlatabiliyor böylece. Hindistan'ın eski söylencelerinden biri olan Ramayana örneğinde bunun uygulaması görülebilir. Oyuncular mitolojik öyküyü anlatmak için yüzlerine maymun tanrı Hanuman'ı, ya da iyi yürekli Rama'nın maskelerini takarlar. Böylece seyirciye oynadığı karakteri gözlerinde daha iyi canlandırma olanağı da vermiş olurlar. Tiyatroların biri gülen biri ağlayan iki maskeyle simgelediğini anımsarsak, sahne oyunlarında maskenin önemini daha iyi anlayabiliriz.

zamanlardan kalan bir gelenek olan karnavallarda sanki bir maskeli balo havası yaşanır. Bu karnavallarda herkes bir maske yardımıyla kişiliğini değiştirerek kalabalığa karışır. Günümüzde bu karnavalların en ünlüsü Brezilya'da yapılan Rio karnavalıdır.

Dünyanın hemen her yerinde maskelere rastlıyoruz. Ancak Müslüman ülkelerde maske kültürü gelişmemiştir. Bunun nedeni İslam dininin insan sureti yapmayı yasaklaması. Buna uymayan tek bir ülke var: Endonezya. Bu ülkeyi oluşturan adalardan ikisi Jawa ve Bali'de 18. yüzyıldan beri gerçekleştirilen ve tiyatroya benzeyen maskeli oyunlar oynanmaktadır. Gölge oyunlarından türeyen bu oyunlar

eğlenmek için olduğu kadar uğursuzluktan korunmak için de oynanır. 20. yüzyılda kültürlerin dışı açılmasıyla maskeler de giderek bir süs eşyası durumuna düşmüşlerdir. Haiti, Hindistan, Kenya, Meksika gibi ülkelerde maskeler artık yalnızca turistler için üretiliyor neredeyse. Maskeler, genellikle bu işin ustası sanatçılarca

yapılır. Eğer maske doğaüstü bir gücü simgeliyorsa yapanın bu gücü duyumsadığı varsayılır. Maskeyi yapan gibi takanın da maskenin simgelediği varlığın sahip olduğu bazı güçlere sahip olduğu düşünülür. Dolayısıyla bu kişi maskeyle birlikte rol yapan bir oyuncuya benzetilebilir. Maske onu takan kişiyle birlikte bir canlılık kazanır ve takan kişiyle maske arasında karakter uyumu aranır. Sözelimi aslan maskesi takan biri aslan gibi yırtıcı, tilki maskesi takan, kurnaz davranışlar yapar. Bu tür törenlerde izleyicilerin de rolü büyüktür. Oyunu seyredenler maskenin geçmişle bugün arasında bir bağ olduğunu anlar.

Yeryüzünün her yerinde maskelere farklı anlamlar yüklenmiştir. Bu nedenle kullanıcıların ya da izleyicilerin davranışları da farklıdır. Sözelimi Afrika ya da Okyanusya'da kullanılan bazı maskelerin korkutucu görünüşleri vardır. Bunların kötü ruhları simgelediğini düşünmemize yol açar. Oysa gerçek bunun tümüyle tersi olabilir. Maskeler içinde bulundukları toplumların kültürel değerleriyle yakından ilgilidir.

Maskelerin kullanılma amacı her zaman simgesel değil. Zaman zaman pratik işler için de kullanılıyor maskeler. Bu kullanımların en ilginçine batı Hindistan'da yaşayanlar arasında rastlıyoruz. Batı Hindistan'da bulunan Sunderland Ulusal Parkı yakınlarında yaşayan köylüler, kafalarının arkasında bir maskeyle dolaşıyorlar. Bunun nedeni bölgedeki kaplanlardan korunmak. Kaplanlar avlarına arkalarından saldıran, sinsi bir avlanma tarzı seçmiş. Bengal kaplanı denen bu tür kaplanlar insanlara asla önden saldırmıyorlar. Yöre halkı da bu duruma çare olarak başlarının arka tarafına maske takmayı bulmuşlar. Böylece kaplan ne taraftan yaklaşırsa yaklaşsın karşısında bir yüz göreceği için avına saldırmıyor.

Maske yapımında çok çeşitli gereçler kullanılır. Bunlar arasında ahşaplar, metaller, kabuklar,

lifler, fildişi, kil, boynuzlar, taşlar, tüyler, deri ve postla, kağıtlar, bezler ve daha pek çok şey kullanılabilir. Maskelerin yüzü kimi zaman dümdüz bırakılır; kimi zaman da çok karmaşık süslemelerle donatılabilir. Maske

çoğu kez onu takanın gövdesini örtecek biçimde giyilen bir kostümle birlikte kullanılır. Bu giysi maskenin canlandırdığı kişiliğe uygun olur.

Maskeler her tür malzemeden yapılabilir. Siz de kâğıt, karton gibi malzemeler olmadan da bir maske yapabilirsiniz. Oldukça da lezzetli bir maskedir bu, çünkü karpuzdan yapılır. Karpuzun içini yedikten sonra yüzünüz genişliğindeki kabuklarını maske olarak kullanabilirsiniz. Kabuğun üzerinde açacağınız göz, burun ve ağız delikleri maskenizi hazır hale getirecektir. Maskenin yüzünüzden düşmemesi için üst kısmına bir ip ya da lastik takacağınız delikler de açabilirsiniz. Kabuğun üzerinde açacağınız delikler nasıl bir maske yaptığınızı da belirler. Sevimli ya da korkunç, cesur ya da korkak görünen maskeler yapabilirsiniz.

Gökhan Tok